

РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК 374.5.017.4:331.101

Людмила. Рибкіна ,
Анна Гончарова-Тисляцька
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ПОЗИЦІЇ БАТЬКІВ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статті обосновується роль рівня сформованості ефективного відповідального родительства в гармоничному розвитку личности ребенка, его социально-гражданской направленности. Разработано рекомендации относительно форм, методов работы с родителями по формированию активной воспитательной позиции в условиях студии творческого развития детей старшего дошкольного возраста внешкольного учебного заведения.

Ключевые слова: личность, активная позиция, дошкольник, внешкольное учебное заведение, студия творческого развития ребенка, воспитание, семья, формы и методы работы с родителями.

The article explains the role of the effective level of formation of responsible parenthood in the harmonious development of the child's personality, his social and civic orientation. Developed recommendations regarding the forms and methods of working with parents to build an active educational position in a studio creative development of children preschool age out of school educational institution.

Key words: personality, active position, a preschool child, out of school educational institution, studio creative child development, parenting, family, forms and methods of working with parents.

Сімейні відносини є першоосною розвитку та соціалізації особистості. Родина – це перший і основний соціальний інститут, до якого потрапляє дитина. Те, що закладено сімейними відносинами, визначає взаємини з іншими людьми та соціумом. З погляду наукової психології через сімейні фактори формуються два шляхи розвитку особистості дитини:

- 1) *негативний розвиток* (затримка в розвитку);
- 2) *позитивний*, тобто розвиток повноцінної особистості дитини.

Головною функцією родини є виховна, оскільки виховання є основоположною складовою повноцінного розвитку особистості дитини. Для гармонійного розвитку старшого дошкільника, його готовності до навчання у ЗНЗ, самостійного життя, необхідна активна позиція батьків, батьківська ефективність, яку можливо формувати в умовах позашкільного навчального закладу – в діяльності студії творчого розвитку дитини старшого дошкільного віку.

Проблему ефективного формування активної позиції батьків, як чинника розвитку особистості дитини, вивчали багато українських та світових науковців та практиків.

На думку В. Дружиніна [4], родина забезпечує необхідний мінімум добробуту, соціального захисту та просування її членами, створює необхідні умови для соціалізації дітей до досягнення ними психологічної та фізичної зрілості. «Люди, які не відчували в дитинстві батьківської та сімейної любові, з віком стають нещасливими. Недарма вдівство та сирітство здавна вважали великим та непоправним горем». І. Кон зазначає, що значущість родини, як первинного осередку суспільства, важко перебільшити [5]. Лише безпосередня батьківська ласка і турбота можуть забезпечити емоційне тепло, якого так потребує дитина, особливо у перші роки життя. У родині діти поступово залучаються до складного світу дорослих. Батьківські почуття і турбота про дітей – природні людські почуття, що збагачують дитину, як особистість.

Суспільний запит сучасних українців спонукає дослідників до збагачення національної педагогіки кращими здобутками світової думки. В умовах національно-культурного відродження та зміцнення української сім'ї актуальним стає використання досвіду американської родинної педагогіки.

Увага зарубіжних науковців зосереджена на питаннях підготовки молоді до сімейного життя та батьківства на різних періодах розвитку світової культури (Е. Бакер, К. Чапін); виникненні та розвитку дисциплін, що утворюють зміст батьківської просвіти у США (А. Кахн, Дж. Ластер); організації батьківської просвіти (К. Деглер, С. Фоті, В. Чейф); моральних цінностей в американському родинному вихованні (Т. Мілер, Дж. Хантер, М. Шапіро); формах взаємодії батьків із соціальними педагогами і вихователями (Е. Галінські, Дж. Кер'ю, Е. Клейн, С. Лавлер).

Актуальність цих досліджень для українського освітнього середовища обґрунтована зростанням у світовому суспільстві тотального відчуження родинних цінностей. До творчого використання запропоновано елементи досвіду американського підходу до батьківської культури. А саме: популяризація цінностей подружнього життя, поширення уявлень про материнство і батьківство, як особливу культуру поведінки і відносин. Культура батьківства у США має системну будову: ціннісно-сміслова сфера цілей та змісту педагогічної співпраці вчителів і батьків – оздоровлення суспільства (моральне, фізичне, психоемоційне), популяризація традицій виховання, організація спільного дозвілля батьків і дітей, використання корекційних можливостей проблемних ситуацій.

Доцільним визначено дотримання послідовності основних етапів засвоєння культури батьківства, прийнятого у світовій практиці: підготовка до вагітності та пологів, народження дитини, супровід дитини і батьків у період раннього дитинства, виховання і первинна соціалізація дошкільників, підготовка до навчання у ЗНЗ, психолого-педагогічна підтримка батьків у підлітковий період розвитку дітей.

Сучасні тенденції розвитку батьківської просвіти є предметом наукових досліджень вітчизняних науковців Ю. Азарова, В. Боровикової, В. Калюжної, О. Кир'янової, З. Малькової, Н. Пацевко, М. Трунова, Т. Цирліної, В. Глушич [3], А. Крячко [6] та ін.

Проблеми взаємодії навчального закладу з сім'єю і педагогічної просвіти батьків висвітлено у дослідженнях Л. Бойко, В. Безлюдної, Н. Бугаєць, Т. Виноградової, О. Доукіної, Л. Загік, В. Зікратова, В. Іванової, О. Коберник, А. Кочетової, Т. Кравченко, Т. Лодкіної, М. Машовець, Л. Островської, Н. Толстоухова, А. Свиридова, В. Постового, О. Пухти, І. Хоменко, О. Хромової, С. Ветрової [1] та ін.

Розкрито аспекти організації взаємодії сім'ї та навчального закладу, як дієвого чинника виховання дитини, що сприяє успішній життєдіяльності в соціумі. Поза увагою дослідників залишилося важливе питання ролі позашкільного навчального закладу у формуванні активного, відповідального та ефективного батьківства, чинника всебічного розвитку особистості дошкільника. Це засвідчує актуальність теми статті, а тому зумовило вибір напряму дослідження у науково-методичному та практичному аспектах.

Метою нашого дослідження є розроблення методичних та практичних рекомендацій щодо взаємодії батьків, вчителів та вихованців у просторі позашкільної освіти, як чинника всебічного розвитку особистості старшого дошкільного віку.

Родина є важливим соціальним інститутом суспільства, мікрогрупою, що визначає розвиток дитини, а як наслідок – громадянського суспільства. Досвід відносин, який дитина набуває в сім'ї, є його першим досвідом відносин з навколишнім світом. Цей досвід має значний вплив, а іноді є вирішальним у формуванні моделі поведінки з іншими людьми.

Діяльності з батьками у позашкільному навчальному закладі надається особлива увага. Сім'я постає, *по-перше*, в ролі суб'єкта виховного процесу, впливаючи на формування особистості дитини, її освітніх потреб, *по-друге*, соціального замовника освітніх послуг, що визначає мету професійної діяльності закладу і вчителів.

Успішна виховна діяльність можлива за умови об'єднання зусиль сім'ї та інших соціальних інститутів. Сьогодні неможливо виховувати майбутнє покоління без взаємодії з родиною і без впливу на неї.

Спільна діяльність вчителів позашкільного навчального закладу та батьків має на меті не лише надати відповідні знання, навчити практично їх застосовувати у вихованні дітей, а сприяти ефективності процесу формування творчої гармонійної особистості дитини завдяки активній позиції батьків.

Кризисні явища у сучасному суспільстві не можуть не відобразитися на стані духовного, фізичного, морального та психічного здоров'я вихованців. Намагаючись сьогодні розробити способи розв'язання цих проблем, студія творчого розвитку дошкільнят Центру дитячої та юнацької творчості шукає нові форми діяльності з родиною. Результат їхньої діяльності може бути успішним тоді, коли керівники студії та батьки стануть союзниками. Їх спільна діяльність повинна бути заснована на взаємному розумінні, повазі, довірі та відповідальності за власні дії в інтересах розвитку особистості дитини.

Діяльність з сім'ями щодо формування активної батьківської позиції, як важливого чинника розвитку особистості вихованців, організовується на основі вивчення та аналізу умов життя, виховання і утримання дитини, моніторингу внутрішньо сімейних відносин та реалізовується у двох напрямках:

- *перший* – інформаційно-просвітній (реалізовується завдяки цілеспрямованій психолого-педагогічній, правовій, медичній просвіті батьків та вихованців студії творчого розвитку);
- *другий* – корекційно-реабілітаційний.

Зміст діяльності з батьками дошкільнят-вихованців студії творчого розвитку позашкільного навчального закладу містить:

1) підвищення рівня психолого-педагогічних знань батьків (лекції, семінари, індивідуальні консультації, практикуми, батьківські консилиуми, тренінгові заняття, круглі столи);

2) залучення батьків до навчально-виховного процесу (батьківські збори, колективні творчі справи, спільне проведення святкових заходів, тематичних ранків, майстер-класів, проведення занять курсів студії у форматі: педагог – діти – батьки).

Форми та методи діяльності з батьками повинні бути спрямовані на: підвищення педагогічної культури батьків; формування активної позиції ефективного батьківства; зміцнення взаємодії позашкільного навчального закладу і родини; посилення виховного потенціалу.

Як доводить практика, на сьогодні активно використовуються чотири групи форм діяльності з родиною.

1. *Інтерактивні*: анкетування, діагностика, диспути, «круглі столи», конференції, вечори питань та відповідей, консультації спеціалістів, ділові ігри, рольові ігри, заняття для батьків з елементами тренінгу, майстер-класи викладачів студії для батьків разом з дітьми, колективні творчі справи.

2. *Традиційні*: батьківські збори, групові та індивідуальні консультації практичного психолога ПНЗ, педагогів студії, педагогічні семінари-практикуми, бесіди, вечори відпочинку, сімейні спортивні та інтелектуальні змагання, родинні свята.

3. *Просвітницькі*: використання ЗМІ для висвітлення проблем виховання і навчання гуртківців, випуск бюлетенів, інформаційних листів, буклетів, стенди і куточки для батьків, ведення тематичної сторінки, групи для батьків студійців в соціальних Інтернет-мережах.

4. *Громадсько-суспільні*: створення батьківської ради, школи для батьків, сімейних клубів тощо.

Працюючи в режимі інноваційного проекту зі втілення моделі ефективного батьківства в освітньому просторі позашкільного навчального закладу на національних традиціях, важливим завданням для вчителів є долучення батьків до виховного процесу в якості суб'єктів та/або об'єктів діяльності. Учителі студії творчого розвитку дошкільників позашкільного навчального закладу повинні забезпечити виконання комплексу актуальних педагогічних завдань:

- аналізувати, фіксувати, виявляти ставлення батьків до проблем розвитку особистості дитини в умовах творчої студії для дошкільників, на основі чого надавати адресну педагогічну (психологічну) допомогу;

Розділ II. Проблеми розвитку обдарованості у позашкільних навчальних закладах

- вивчати рівні педагогічної спроможності батьків, їх компетентності в галузі вікових психофізіологічних особливостей розвитку дитини 5–6 років і врахувати їх у сімейному вихованні (з допомогою тестів, анкет, бесід, спостережень);

- закріплювати основи позитивного досвіду відносин у сім'ї в формі соціально-педагогічних занять, рольових ігор, тренінгів, екскурсій, ігор-фантазій, ігор-інсценізацій казок тощо;

- використовувати інноваційні педагогічні прийоми, засоби, методи з метою ефективного сприяння збереженню та збагаченню родинних традицій, обрядів (участь батьків у народних, національно-патріотичних святах, виставах, конкурсах, ярмарках-виставках, благодійних акціях тощо).

Основною формою спільної діяльності з родиною, як засобу формування активної батьківської позиції, є засідання сімейного клубу (зібрання, віче, збори, тощо). Головним призначенням діяльності сімейного клубу є погодження, координація та інтеграція зусиль родини у створенні умов для розвитку духовно збагаченої, фізично здорової, творчої, соціально спрямованої особистості дитини. Сімейний клуб – це двобічний проект, що передбачає спільну діяльність вчителя та сім'ї, спрямовану на збереження її цілісності, розвиток, подолання труднощів та протиріч життєдіяльності. Особливості проблем розвитку сім'ї зумовлюють вибір форм і методів, схем консультування сім'ї у конкретному випадку.

Сімейний клуб – це університет для батьків, головним завданням якого є підвищення їхньої педагогічної культури, формування активної позиції у вихованні дітей, позиції відповідального ефективного батьківства з метою попередження можливості припущення батьками педагогічних помилок у процесі виховання дітей.

Для формування активної позиції батьків у вихованні творчої та всебічно розвиненої особистості старшого дошкільного віку краще підходять засідання сімейного клубу, на яких використовують інтерактивні технології. Це – семінари-практикуми, спрямовані на оволодіння батьками конкретними прийомами та методами родинного виховання (гра-фантазія «Майбутнє моєї дитини», інтелект-шоу «Потреба батьків в освітніх послугах», клуб молодих бабусь, диспут «Корисні та шкідливі іграшки мого малюка», міні-тренінгів «Чи готові ми до школи?», батьківська відкрита трибуна «Виховання насиллям в родині», «Виховання у хлопчиків соціальної ролі чоловіка», «В сім'ї росте донька», «Народна педагогіка в моїй родині»).

Однією з популярних форм проведення батьківських зібрань разом із дітьми є конкурсні програми. Гра є педагогічним засобом розвитку і виховання, що доцільно застосовувати у будь-якій сфері діяльності, пов'язаній з педагогічними завданнями розвитку особистості дитини. Гра – це провідний вид діяльності дошкільника. У грі виробляються такі життєво важливі якості, як уважність, посидючість, пам'ять, завзятість, наполегливість у досягненні мети. До того ж, гра розвиває комунікативні здібності, логічне мислення, навчає передбачати наслідки власних і чужих учинків. У спільній, партнерській грі з батьками дитина намагається наслідувати дорослих, що сприяє більш виваженому, відповідальному підходу батьків до виховання доньки чи сина.

Таким чином, формування активної позиції батьків можливе за умови комплексного підходу до організації діяльності вчителів з родинами, налагодження взаємодії між ними і дітьми в освітньому просторі позашкільного закладу, вибору інноваційних форм впливу на сім'ю.

Активні форми діяльності з батьками щодо розвитку їх відповідального батьківства надають можливість вчителю ознайомитись із відносинами між дітьми і батьками, створити умови для формування партнерських взаємин у форматі: вчителі – батьки – діти. Після цього учителі прагнуть зміцнити ці відносини, навчають батьків навичкам прийняття спільних рішень.

Формуючи активну позицію ефективного батьківства, батьки мають можливість залучитись до діяльності не лише власної дитини, а й дитячого колективу, підвищити зацікавленість в їхньому житті та творчих починаннях, дізнатись більше про інтереси дитини, усвідомити її право бути такою, якою вона є.

Співпраця дітей з батьками та вчителями забезпечує підвищення мотивації дошкільників до інтелектуальної діяльності, створення комфортного психологічного середовища, сприяє розвитку «емоційного інтелекту», підвищує престиж родини в очах дитини, а також розвиває творчу, гармонійну, соціально спрямовану особистість.

Використані літературні джерела

1. *Ветрова С. Є.* Батьки і початкова школа: Партнерство заради дитини [Текст] / С. Є. Ветрова. – Харків : Ранок, 2009. – 256 с.
2. *Гончарова О. О.* Виховні можливості родини [Текст] / О. О. Гончарова, Т. А. Завадяк // Психолог довкілля. – 2011. – № 10. – С.43–45.
3. *Глушич В. В.* Феномен культуры родителей: сравнительный анализ опыта Украины и США [Электронный ресурс] / В. В. Глушич. – Режим доступа: journals.hnpu.edu.ua/ojs/metedu/article/.../1710. – Загл. с экрана.
4. *Дружинин В. Н.* Психология семи [Текст] / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2006. – 24 с.
5. *Кон И. С.* Социология личности [Текст] / И. С. Кон. – М. : Вега, 2000. – 208 с.
6. *Крячко А. А.* Стратегии развития родительской культуры на пороге третьего тысячелетия: поиск оптимального подхода [Электронный ресурс] / А. А. Крячко. – Режим доступа: http://www.rojdestvo.ru/data/publish_pedag/publish_ped08.shtml. – Загл. с экрана.
7. *Оржеховський В. Н.* Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі : навч. практичний посіб. [Текст] / В. Н. Оржеховський, В. І. Кириченко, Г. Г. Ковганич. – Харків : Точка, 2007. – 120 с.
8. *Фесюкова Л. Б.* Психологія щасливого дитинства: поряд чи разом? [Текст] / Л. Б. Фесюкова // Дошкільний навчальний заклад. – 2010. – № 8. – С. 10–24.
9. *Ярова Т. О.* Стежиною батьківської мудрості [Текст] / Т. О. Ярова // Психолог довкілля. – 2012. – № 1. – С. 22–28.

Bibliography

1. *Vetrova S. Ye.* Batky i pochatkova shkola: Partnerstvo zarady dytyny [Tekst] / S. Ye. Vetrova. – Kharkiv : Ranok, 2009. – 256 s.
2. *Honcharova O. O.* Vykhovni mozhlyvosti rodyny [Tekst] / O. O. Honcharova, T. A. Zavadiak // Psykholoh dovkillia. – 2011. – № 10. – S.43–45.
3. *Hlushych V. V.* Fenomen kultury rodytelei: sravnytelnyi analiz opyta Ukrainy y SShA [Elektronnyi resurs] / V. V. Hlushych. – Rezhym dostupa: journals.hnpu.edu.ua/ojs/metedu/article/.../1710. – Zahl. s ekrana.

4. *Druzhynyn V. N.* Psykholohyia semy [Tekst] / V. N. Druzhynyn. – SPb. : Pyter, 2006. – 24 s.
5. *Kon Y. S.* Sotsyolohyia lychnosty [Tekst] / Y. S. Kon. – M. : Veba, 2000. – 208 s.
6. *Kriachko A. A.* Stratehyy razvytyia rodytelskoi kultury na porohe treteho tysiacheletyia: poysk optimalnogo podkhoda [Elektronnyi resurs] / A. A. Kriachko. – Rezhym dostupa: http://www.rojdestvo.ru/data/publish_pedag/publish_ped08.shtml. – Zahl. s ekrana.
7. *Orzhekhovskiy V. N.* Vzaiemodiia navchalnogo zakladu i sim'yi: stratehii, tekhnolohii, modeli : navch. prakt.-zorii. posib. [Tekst] / V. N. Orzhekhovskiy, V. I. Kyrychenko, H. H. Kovhanych. – Kharkiv : Tochka, 2007. – 120 s.
8. *Fesiukova B.* Psykholohiia shchaslyvoho dytynstva: poriad chy razom? [Tekst] / L. B. Fesiukova // Doshkilnyi navchalnyi zaklad. – 2010. – № 8. – S. 10–24.
9. *Yarova T. O.* Stezhynoiu batkivskoi mudrosti [Tekst] / T. O. Yarova // Psykholoh dovkillia. – 2012. – № 1. – S. 22–28.

УДК 374:376-056.45

*Тетяна Костенко,
м. Кривий Ріг*

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИХОВАНЦІВ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В статье рассматривается комплекс дидактических условий, которые дают возможность развитию творческого потенциала воспитанников во внешкольном учебном заведении.

Ключевые слова: *дидактические условия, творческий потенциал воспитанников.*

The article is reveal the complex of didactic conditions which is enable the development of creative pupils potential in extracurricular institution.

Key words: *didactic conditions, creative potential of pupils.*

Творчий потенціал, що реалізовується у навчально-виховній діяльності позашкільного навчального закладу, буде продуктивним тоді, коли внутрішні спонукання вихованця співпадуть з об'єктивними завданнями, що ставить перед ним учитель. Тому розвивати закладений у кожній особистості творчий потенціал – означає створити певні дидактичні умови, що сприятимуть цьому процесу.

Загальні закономірності педагогічного процесу, моделі особистості, відповідні технології навчання і виховання, спрямовані на їхній творчий розвиток досліджують В. Буряк, І. Бех, А. Вербицький, В. Гриньова, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Лозова, Н. Ничкало, І. Мажар, А. Маркова, М. Нечаєвий, В. Сластьонін, Н. Тализін,